

OIR

Open innovative resources
for distance learning

PROGRAM WYKŁADU

Temat: Rola wolontariatu rówieśniczego w okresie dojrzewania osób z ASD

(Ang. *autism spectrum disorder*, ASD)

Autor: Anna Prokopiak, UMCS, Fundacja Alpha

OIR

Open innovative resources
for distance learning

UMCS
UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
W LUBLINIE

Università
degli Studi di
Messina

Universidad de Oviedo

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Lublin 2022

SPIS TREŚCI

1. INFORMACJE O WYKŁADZIE	4
1.1. Analiza potrzeb	4
1.2. Cele wykładu	5
1.3. Adresaci wykładu	6
1.4. Treści poruszane w trakcie wykładu	6
1.5. Czas trwania wykładu	6
1.6. Polecana literatura	6
2. MATERIAŁY DYDAKTYCZNE	8
2.1. Karty pracy	8
2.2. Zestaw ćwiczeń	11
2.3. Zestaw zadań	13
2.4. Zadania do pracy z osobami ze spektrum autyzmu.....	14
2.5. Materiały dodatkowe	19
2.6. Dane dostępne do wersji online	19

1. INFORMACJE O WYKŁADZIE

1.1. Analiza potrzeb

Osoby ze spektrum autyzmu nadal są postrzegane jako te, które nie potrzebują kontaktów społecznych. Natomiast Picci i Scherf stawiają tezę, że szczególnie okres dojrzewania może być szczególnie trudnym okresem rozwoju osoby z autyzmem, który w znacznym stopniu utrudnia przejście do pełnienia ról społecznych typowych dla osób dorosłych i osiągnięcia typowego dla nich poziomu funkcjonowania adaptacyjnego. Ujmują ten trudny etap rozwojowy w kategoriach tzw. modelu dwuczynnikowego (np. Knudson, ang. *two-hit model*), który pozwala na zintegrowane postrzeganie oddziaływania czynników genetycznych, środowiskowych i rozwojowych w celu wyjaśnienia źródeł, rozwoju i przebiegu autyzmu aż do wczesnej fazy dorosłości. W okresie adolescencji dokonuje się proces dojrzewania płciowego, a także dojrzewanie do wyzwań związanych z nowymi zadaniami rozwojowymi (np. nawiązywanie istotnych życiowo przyjaźni, zdobywanie autonomii od rodziców, nawiązywanie relacji uczuciowych i płciowych).

U typowo rozwijających się osób, udana realizacja tych specyficznych dla młodzieży zadań rozwojowych pozwala prognozować poziomy funkcjonowania adaptacyjnego tych osób badanych w życiu dorosłym. Okazuje się, że młodzież ze spektrum autyzmu doświadcza tych samych zagrożeń, co ich nieautystyczni rówieśnicy.

W okresie przejścia od dzieciństwa do późnego wieku dojrzewania na ogół obserwuje się poprawę w zakresie symptomów osiowych oraz niektórych umiejętności społecznych i poznawczych mimo tego około 30% dzieci z autyzmem doświadcza spadku poziomu funkcjonowania przez kilka lat lub dłużej po rozpoczęciu okresu dojrzewania. Ten okres „kryzysu dojrzewania” jest związany z towarzyszącymi mu powikłaniami neurologicznymi, silnym wzrostem wycofania społecznego a także uczucia osamotnienia. Jedną z form wsparcia rozwoju nastolatków z zaburzeniami ze spektrum autyzmu może być wolontariat rówieśniczy, projekt realizowany od paru lat przez Fundację Alpha w Lublinie.

1.2. Cele wykładu

Cel główny

Wyposażenie odbiorców wykładu w wiedzę na temat trudności i potrzeb społecznych osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w okresie dojrzewania oraz przedstawienie wybranych terapeutycznych sposobów odpowiadania na te potrzeby

Cele szczegółowe

Odbiorcy wykładu będą:

w zakresie wiedzy:

- znać założenia teoretyczne dwuczynnikowego modelu autyzmu
- definiować reorientację społeczną na rówieśników w okresie dojrzewania
- wymieniać możliwe sposoby wsparcia relacji towarzyskich osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w okresie dojrzewania
- wskazywać potrzeby rozwojowe osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

w zakresie umiejętności:

- analizować potrzeby rozwojowe osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu
- projektować wybrane formy wsparcia budowania związków przez osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu z neurotypowymi rówieśnikami
- argumentować potrzebę relacji osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w okresie dojrzewania

w zakresie postaw:

- krytycznie oceniać posiadaną wiedzę i odbierane treści
- prezentuje otwartość na potrzeby rozwojowe osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu
- przeciwdziała wykluczeniu społecznemu ucznia z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

1.3. Adresaci wykładu

Studenci kierunków o profilu nauczycielskim, nauczyciele szkolni, wykładowcy akademicy.

1.4. Treści poruszane w trakcie wykładu

- Teoretyczne podstawy dwuczynnikowego modelu autyzmu
- Zadania rozwojowe ucznia ze spektrum autyzmu w zakresie zdolności kształtowania i utrzymywania intymnych relacji z rówieśnikami w okresie dojrzewania
- Historia wolontariatu rówieśniczego w Polsce
- Model wolontariatu rówieśniczego realizowanego przez Fundację Alpha w Lublinie

1.5. Czas trwania wykładu

Wykład trwa 45 minut.

1.6. Polecana literatura

- Bauminger N., Solomon M., Aviezer A., Heung K., Gazit L., Brown J., Rogers S. J. (2008). *Children with autism and their friends: a multidimensional study of friendship in high-functioning autism spectrum disorder*. *Journal of Abnormal Child Psychology*. *J Abnorm Child Psychol*. 2008 Feb; 36(2):135-50.
- Brauns A. (2009). *Barwne cienie i nietoperze. Życie w autystycznym świecie*. Media Rodzina.
- Grandin T. (2006). *Myślenie obrazami oraz inne relacje z życia z autyzmem*. Fraszka Edukacyjna Warszawa.
- Grochowska J., Żuk D. (2008). *Pokonując samotność. Rozwijanie umiejętności społecznych dzieci i młodzieży z autyzmem* [w:] *Życie z autyzmem. Dobro osoby z autyzmem*. Wlazły M. KTA Szczecin.
- Kirenko J. (2006). *Oblicza niepełnosprawności*. Wydawnictwo Akademickie.
- Howlin P, Moss P, Savage S, Rutter M. (2013). *Social outcomes in mid- to later adulthood among individuals diagnosed with autism and average nonverbal IQ as children*. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 52:572–581.

- Mikrut A. (2014). *Związek między samotnością i lękiem u młodzieży z lekką niepełnosprawnością intelektualną*. CNS nr 4(26) 2014:45-67.
- Szczupał B. (2016). *Samotność młodzieży z niepełnosprawnością jako problem pedagogiczny*. Studia Socialia Cracoviensia 8(2016) nr 2 (15):167-177.
- Płatos M., Wojaczek K., Zawistny A. (2015). *W stronę przyjaźni zorganizowanej. Wolontariat koleżeński jako brakujący element kompleksowego systemu wsparcia osób z autyzmem*, w: w: Tomaszewski P., Bargiel-Matusiewicz K., Pisula E. (red.) Kulturowe i społeczne aspekty niepełnosprawności, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015: 109-132.
- Picci G., Scherf K. S. (2015) *A Two-Hit Model of Autism: Adolescence as the Second Hit* Clin. Psychol Sci. 2015 May; 3(3): 349–371.
- Prokopiak A., Siedlecka K. (2020). *Rola wolontariatu rówieśniczego w okresie dojrzewania osób ze spektrum autyzmu* [w:] *Osoba ze spektrum autyzmu w biegu życia*, (red.) Prokopiak A., Wyd. UMCS Lublin, s. 255-274.
- Williams D. (2005). *Nikt nigdzie*. Fraszka Edukacyjna Warszawa.

2. MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

2.1. Karty pracy

2.1.1 Karta pracy nr 1- Jak uczyć rówieśników o różnicach?

Program „Rozumieć przyjaciół” (ang. *Understanding Friends*) ma na celu uświadomienie uczniom, że u każdego człowieka można odkryć różne zdolności. Jest to prosty program, który można dostosować do poziomu wszystkich klas i do indywidualnych potrzeb, by w kontekście konkretnej grupy uczniów wytłumaczyć, czym jest autyzm. Dzieci uczą się, że chociaż ludzie różnią się na wiele sposobów, w jednym wymiarze wszyscy jesteśmy tacy sami: każdy z nas zasługuje na zrozumienie i na to, by go akceptować – takim, jaki jest.

Przykłady scenariuszy na stronie: <https://catherinefaherty.com/>

Polecenie: Po zapoznaniu się z powyższym materiałem proszę o odpowiedź na pytania:

1. Czy należy rozmawiać z uczniami w szkole o tym, że jeden z kolegów ma diagnozę zaburzeń ze spektrum autyzmu?

tak, dlaczego?

.....

.....

.....

.....

nie, dlaczego?

.....

.....

.....

.....

2. Jakie mogą wystąpić zachowania, jeśli uczniowie sami odkryją diagnozę/odmienność swojego kolegi z klasy? Podaj przykłady takich zachowań.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Reakcja rówieśników w dużym stopniu zależy od atmosfery w klasie oraz indywidualnych cech dziecka.

2.1.2. Karta pracy nr 2 - Motywacja Wolontariusza do uczestnictwa w wolontariacie rówieśniczym

Polecenie: Wybierz spośród poniższych propozycji trzy najważniejsze, Twoim zdaniem, motywy do udziału w programie wolontariatów rówieśniczy jako wolontariusz. Uzasadnij swoją wypowiedź.

- Słyszałam, że to interesujący wolontariat
- Chciałbym zaprzyjaźnić się z osobą w spektrum autyzmu
- Zawsze chciałem pomagać chorym dzieciom
- Mama mnie namówiła
- Lubię nowe wyzwania
- Chciałabym zaliczyć w ten sposób praktyki pedagogiczne
- Nie mam przyjaciół, może tutaj się uda
- Szukam drugiej połówki
- Poszukuję kogoś, z kim mogę dzielić swoje pasje
- Mam dużo wolnego czasu

Uzasadnienie wyboru motywacji wolontariusza

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2. Zestaw ćwiczeń

2.2.1. Ćwiczenie nr 1 - Przyjaciel osoby ze spektrum autyzmu

Cel: argumentowanie potrzeby relacji osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w okresie dojrzewania

Czas: 10 min.

Materiały pomocnicze: prezentacja z wykładu

Polecenie: Na podstawie treści zawartych w wykładzie podaj trzy argumenty przemawiające za ważnością tworzenia relacji przez osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

A. ....

B. ....

C. ....

2.2.2. Ćwiczenie nr 2 - Co przyjaciele – wolontariusze w ramach wolontariatu rówieśniczego powinni wiedzieć o autyzmie?

Cel: wzmacnianie otwartości i akceptacji neuroróżnorodności, projektowanie wsparcia dla osób ze spektrum autyzmu

Czas: 10 min

Polecenie: Jeśli przygotowujemy wolontariusza do podjęcia relacji z rówieśnikiem ze spektrum autyzmu, to o czym powinien on wiedzieć koniecznie? Zaznacz wybrane:

- Osoba w spektrum autyzmu może odmiennie reagować w sytuacjach społecznych – np. nie zaakceptuje naszego 5-cio minutowego spóźnienia na spotkanie
- Osoba w spektrum autyzmu może odmiennie reagować na bodźce sensoryczne – np. hałas w centrum handlowym może być nie do zniesienia
- Osoba w spektrum autyzmu może dosłownie rozumieć nasze wypowiedzi – np. bić czołem
- Wolontariusz w ramach wolontariatu rówieśniczego zawsze może liczyć na pomoc Opiekuna – psychologa i do niego powinien zgłaszać wszelkie wątpliwości

Uzasadnij swój wybór:

.....

.....

.....

.....

.....

2.3. Zestaw zadań

2.3.1. Zadanie nr 1 – Ulotka

Polecenie: Proszę, zaprojektuj ulotkę zapraszającą wolontariuszy do projektu „Wolontariat rówieśniczy”. Pomyśl, jakie informacje powinny się na niej znaleźć oprócz danych kontaktowych.

2.3.2. Zadanie nr 2 – Zasady relacji w ramach wolontariatu rówieśniczego

Polecenie: Większość osób ze spektrum autyzmu lubi zasady i kontrakty, które są precyzyjnie sformułowane. Pomyśl i zapisz trzy z takich przykładowych zasad. Powinny one być możliwe do zastosowania zawsze przez obydwie strony relacji.

- A. ....
- B. ....
- C. ....

2.4. Zadania do pracy z osobami ze spektrum autyzmu

Zadanie nr 1- Przyjaciel przychodzi do mnie do domu

Zabawa, wspólny czas z przyjacielem może przynosić radość osobom ze spektrum autyzmu.

Osoby ze spektrum autyzmu chcą mieć przyjaciół, ale nie wiedzą jak ich zdobyć.

Otoczę kółkiem to, co mówi prawdę o mnie:

- Chcę pójść do przyjaciela do domu
- Wolałbym raczej pozostać sam w domu
- Chcę, żeby przyjaciel przyszedł do mnie do domu.

Mogę się przygotować, kierując się poniższą listą:

- ⇒ Zapraszam przyjaciela do domu na godzinę lub dwie.
- ⇒ Zanim mój przyjaciel przyjdzie, mój rodzic i ja sporządzamy listę rzeczy, które możemy robić razem (łącznie z jedzeniem przekąsek).
- ⇒ Niektórymi rzeczami na liście będą moje szczególne zainteresowania, a innymi – szczególne zainteresowania mojego przyjaciela.
- ⇒ Mój przyjaciel i ja będziemy po kolei wybierać pozycje z listy, decydując się na to, co będziemy robić. Możemy poświęcić 15-20 minut na każdą decyzję. (można podać inną liczbę minut: ...)
- ⇒ Mój rodzic może z wyprzedzeniem sporządzić dla mnie i dla mojego przyjaciela listę, którą się będziemy kierować.
- ⇒ Pierwszą rzeczą jaką zrobimy, będzie to, co wybierze mój przyjaciel, ponieważ jest gościem w moim domu. To życzliwy sposób na rozpoczęcie wizyty.

Zadanie nr 2 - Dogadywanie się z przyjacielem

Przyjaciół zazwyczaj się ze mną nie naśmiewa. Prawdziwy przyjaciel jest dla mnie miły. Ja też staram się być miły dla mojego przyjaciela.

Lubię mojego przyjaciela, ale czasami możemy się z sobą nie zgadzać w kwestii tego, co robić. Czasem chcemy robić różne rzeczy.

Możemy zrobić tak, żebyśmy oboje dobrze się bawili. Możemy się kierować listą: „Jak dogadywać się ze sobą”.

Lista „Jak dogadywać się ze sobą”

Jeśli się pokłóciliśmy, oboje mówimy: „Przepraszam”

Później mówimy: „Teraz pobawmy się razem”.

Napiszemy listę rzeczy, jakie lubię robić.

Napiszemy listę rzeczy, jakie mój przyjaciel lubi robić.

Otoczymy kółkiem rzeczy na liście, które są takie same – to rzeczy, jakie oboje lubimy robić.

Napiszemy nową listę: „Rzeczy, jakie chcemy robić razem”.

Jeśli są rzeczy, które ja chcę robić, ale mój przyjaciel nie, to nic złego się nie dzieje. Mogę zrobić te rzeczy później sam albo z kimś innym. Dobrzy przyjaciele uczą się dogadywać.

Zadanie nr 3 - Szukanie przyjaciół ze spektrum autyzmu

Przyjaciele są częścią życia wielu dzieci, nastolatków i dorosłych. Niektórzy ludzie mają wielu przyjaciół. Inni mają jednego przyjaciela. Jeszcze inni nie mają przyjaciół. Niektórzy próbują ich zdobyć, ale bezskutecznie. Czasami przyjaciel zmienia miejsce zamieszkania. Niektórzy ludzie decydują, że nie chcą mieć przyjaciół. Czasem człowiek czuje się dobrze, kiedy jest sam. Innym razem nie czuje się dobrze, gdy jest sam. Taka osoba bywa samotna i smutna.

Czasami dzieciom, nastolatkom i dorosłym ze spektrum autyzmu przytrafiają się różne rzeczy. Mogą spotkać inne dzieci, nastolatków i dorosłych z autyzmem i odkryć, że mają podobne pomysły i odczucia. Okazuje się, że mają takie same wrażenia w związku ze spędzaniem czasu w towarzystwie innych ludzi i zdobywaniem przyjaciół. Mogą tak samo odczuwać dźwięki, obrazy, dotyk, zapachy, stereotypie ruchowe i inne rzeczy. Później mogą się już tak nie martwić popełnianiem gaf towarzyskich albo manieryzmami, kiedy są w towarzystwie innych dzieci albo dorosłych ze spektrum autyzmu. Mogą nie czuć się już samotni.

Otoczę kółkiem to, co mówi prawdę o mnie.

- ⇒ Znam inne dzieci lub dorosłych ze spektrum autyzmu.
- ⇒ Chcę osobiście poznać inne osoby ze spektrum autyzmu.
- ⇒ Chcę poznać inne osoby ze spektrum autyzmu w sieci.
- ⇒ Mam jednego lub więcej przyjaciół ze spektrum autyzmu.
- ⇒ Mój najlepszy przyjaciel jest ze spektrum autyzmu.
- ⇒ Nie wiem, czy chcę spotkać innych ludzi ze spektrum autyzmu.
- ⇒ Chcę poznać inne dzieci ze spektrum autyzmu (albo nastolatków, albo dorosłych).
- ⇒ Chcę coś powiedzieć albo o coś zapytać w związku z tym:

.....
.....

Zadanie nr 4 - Czy znajomi z Internetu nie są niebezpieczni?

Kiedy czatuję ze znajomymi z Internetu, nasze ciała znajdują się innych miejscach – innych miastach lub krajach. Może być zabawnie albo ciekawie mieć znajomych z sieci. Niektórzy z nich to dobrzy i uczciwi ludzie. Któregoś dnia mogą zostać naszymi dobrymi przyjaciółmi.

Niektórzy z Internetu mogą być jednak nieuczciwi. Mogą nie mówić prawdy. Nie można wiedzieć na pewno, co jest prawdą w przypadku mojego znajomego z sieci, ponieważ nie mogę zobaczyć go na żywo, a moi rodzice nie mogą go poznać. Na przykład internetowy znajomy mówi, że ma 13 lat, ale tak naprawdę ma 50 lat. Ponieważ nie ma go tu osobiście, nie wiem, czy na pewno mówi prawdę. Może się tak wydawać, ale w rzeczywistości tak nie jest. Niektóre nastolatki i dorośli wchodzą na strony po to, by znaleźć dzieci albo nastolatków i wykorzystywać ich do złych celów. Nazywa się to „wykorzystywaniem” dziecka albo nastolatka, albo innych dorosłych, którzy nie wiedzą, jak bezpiecznie korzystać z Internetu. Nieuczciwi znajomi internetowi mogą się wydawać dobrymi przyjaciółmi, ale w rzeczywistości ich zachowanie może być niebezpieczne albo karalne.

Podczas czatowania przez Internet nikt nie wie na pewno, czy znajomi z sieci są uczciwi i czy nie stanowią zagrożenia. Inteligentni użytkownicy Internetu uczą się zachowywać bezpieczny dystans wobec znajomych z sieci.

Otoczę kółkiem to, co mówi prawdę o mnie.

⇒ Mój znajomy z sieci, który nazywa się ....., zadawał mi osobiste pytania.

⇒ Podkreślę, o jakie informacje pytał mnie mój znajomy z Internetu: moje nazwisko, wiek, gdzie mieszkam, mój adres e-mail, ulica, przy której mieszka, gdzie chodzę do szkoły, inne, jakie?

.....
.....
.....

⇒ Mój znajomy z Internetu, który nazywa się .....,
chce ze mną spotkać się osobiście.

⇒ Nie chcę spotykać się osobiście z moim internetowym znajomym, który nazywa się
.....

⇒ Już powiedziałem rodzicom o moim znajomym (albo znajomych) z Internetu.

⇒ Nie chcę mówić rodzicom o moim znajomym (albo znajomych) z sieci.

⇒ Już spotkałem się osobiście z moim znajomym z sieci, który nazywa się
.....

⇒ Chcę jeszcze coś powiedzieć albo zapytać o coś, co dotyczy znajomych z sieci:
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.5. Materiały dodatkowe

Podczas wykładu możemy usłyszeć piosenkę w wykonaniu chłopca z diagnozą spektrum autyzmu, dostęp do piosenki tutaj:

Misiura (2019) Codzienność <https://www.youtube.com/watch?v=O7Sj372uoJg> z dn. 05.02.2022 r.

2.6. Dane dostępne do wersji online

1. Wykład na kanale YouTube: OIR Poland - [Rola wolontariatu rówieśniczego w okresie dojrzewania osób z ASD - dr hab. Anna Prokopiak](#)
2. [Materiały dodatkowe i karty pracy](#)

Grafika na stronie tytułowej: <https://pl.smiletemplates.com/word-templates/using-ipad/05073/>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.